

news letter

Vladimír Tomšík:
Osmdesátiny
Roberta Mundella

Václav Klaus:
Braňme tradiční
hodnoty

Jiří Weigl:
Před politickým
násilím nás lepší
bodyguardi
neochrání

Ondřej Krutílek:
Z krize mohou
EU pomoci jen
členské státy

Ladislav Tajovský:
Prohibice jako
osvětová kampaň

Osmdesátiny Roberta Mundella

Vladimír Tomšík
viceguvernér ČNB
a profesor financí VŠE Praha

Dne 24. října letošního roku oslaví osmdesáté narozeniny kanadský ekonom, nositel Nobelovy ceny za ekonomii, profesor Robert A. Mundell. Za svou dlouhou kariéru ekonomického teoretika se stal nestorem mezinárodní ekonomie a ve druhé polovině 20. století byl jedním z jejích hlavních spoluvůdců a hybatelů. Jeho odborné texty se začaly objevovat v renomovaných odborných žurnálech pravidelně od konce 50. let minulého století. Tematicky šíře jeho záběru je obdivuhodná, přesto postupně vykristalizovalo několik oblastí, které zjevně získaly Mundellův teoretický zájem více než ostatní. Mezi tyto oblasti patří jednak monetární makroekonomie, ale především pak otázky mezinárodní ekonomie a uspořádání mezinárodního měnového systému.

Mundell-Flemingův model

Z první oblasti zmíním jeho poněkud opomíjený článek *Inflation and Real Interest* (Mundell 1963a), ve kterém popisuje mechanismus, díky kterému může dojít k dlouhodobému porušení vztahu mezi inflací, nominální úrokovou mírou a reálnou úrokovou mírou. Podle Mundella ekonomické subjekty na zvýšení očekávané inflace reagují tím, že se snaží zbavit se neúročeného oběživa a běžných vkladů nákupem jiných aktiv. Tím se snaží snížit ztráty z držby likvidních aktiv, které

by jim jinak zvýšená inflace přinesla. Nákupy jiných aktiv ale vedou k tomu, že jejich cena roste a reálný výnos musí klesat, což znamená, že i pouhé očekávané zvýšení inflace vede ke snížení reálné úrokové míry. V ekonomické literatuře se tento jev začal označovat jako Mundellův-Tobinův efekt.

Za svou dlouhou kariéru ekonomického teoretika se stal Robert Mundell nestorem mezinárodní ekonomie a ve druhé polovině 20. století byl jedním z jejích hlavních spoluvůdců a hybatelů.

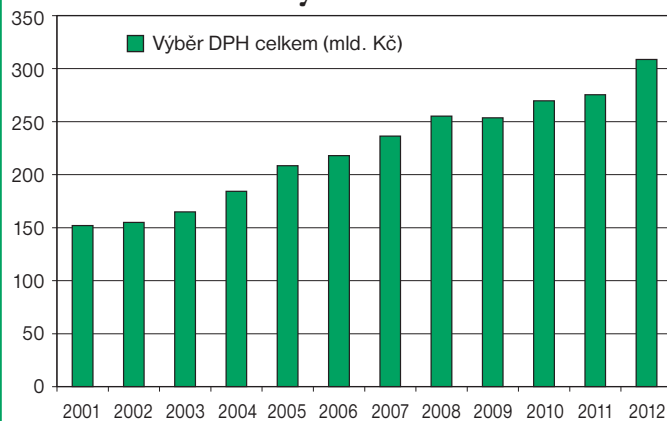
Zatímco výše popsany jev je spíše finesou z oblasti monetární politiky, pak další Mundellův příspěvek ze

stejněho roku představuje opravdu mezník v mezinárodní makroekonomii. Jedná se o Mundellův-Flemingův model (tzv. IS-LM-BP model), který zobecňoval a modifikoval tehdy dominující IS-LM model tím, že do něho vtělil možnost mezinárodního pohybu kapitálu a zároveň ukázal, že dopady fiskální a měnové politiky závisí také na tom, zda ekonomie je v režimu fixního nebo volně pohyblivého měnového kurzu. Je patrné, že Mundellův model předpokládající fixní cenovou hladinu spadá do keynesovského proudu ekonomie, která byla v 60. letech mainstreamem.

Připomeňme, že to, co se později stalo hlavním předmětem Mundellova zkoumání, bylo na konci 50. a počátkem 60. let spíše v základním stádiu. Od 60. let však alespoň v teoretické rovině nastává rychlý rozvoj a začínají se objevovat diskuse o významnosti kurzového režimu. Mundellův model se stává významným příspěvkem do diskuse o interakci mezi

ŘÍJNOVÝ GRAF CEPU

Kolik se vybralo na DPH

Pramen: Ministerstvo financí, 2012

kurzovým režimem a stabilizační makroekonomickou politikou. Účinnost fiskální politiky je v Mundellově modelu při vysoké mezinárodní mobilitě kapitálu „maximální“, pokud měnové kurzy jsou zafixovány. Zvýšení vládních výdajů totiž nevede k výraznému růstu domácí úrokové míry a k vytěsnění domácích investic, neboť následuje příliv zahraničního kapitálu. Příliv kapitálu musí být v systému fixního kurzu absorbován centrální bankou prostřednictvím devizových intervencí, aby nedošlo k posílení kurzu domácí měny. Výsledkem potom je, že fiskální expanze je doprovázena i expanzí měnovou (centrální banka při absorbování přílivu kapitálu emituje další peníze) a má tak citelný dopad na domácí poptávku. Naopak měnová politika je v systému s fixním kurzem a volným pohybem kapitálu zcela neúčinná a daná země se zafixováním kurzu fakticky vzdala vlastní měnové politiky. V režimu volně pohyblivého kurzu je ale účinnost fiskálních a monetárních politik přesně opačná.

Dnešní situace v Řecku je jasným příkladem toho, že snaha za každou cenu udržet fixní kurz (v tomto případě v podobě setrnutí v eurozóně) je i historickým experimentem na vysoce zadlužené a nemocné zemi.

Mundellův model má velmi aktuální přesahy i do dnešní doby. Podle něj totiž platí, že fiskální restrikce dopadne na ekonomiku mnohem intenzivněji tam, kde jsou kurzy zafixovány, a naopak méně tíživě tam, kde se kurz může změnit. Z toho plyne vcelku jasný závěr pro dnešní vlnu fiskálních restrikcí, kterou provádějí at již země s plovoucími nebo „totálně“ zafixovanými kurzy (tj. země, které jsou součástí měnové unie). Fiskální restrikce je nepřijemná vždy, ale ty země, které se vzdaly kurzového přízpusobovacího kanálu, ji pocítí o to více. Dnešní situa-

ce v Řecku je toho jasným příkladem. Snaha za každou cenu udržet fixní kurz (v tomto případě v podobě setrnutí v eurozóně) je tak zároveň i historickým experimentem na vysoce zadlužené a nemocné zemi.

Teorie optimálních oblastí

To, co je dnes ale považováno za největší Mundellův přínos, je jeho teorie optimálních měnových oblastí (tzv. OCA teorie). Když byl jeho článek o optimálních měnových oblastech publikován v roce 1961 (Mundell 1961), tak asi nikdo nepředvídal, že se stane zárodkem svébytného výzkumného programu uvnitř teoretické ekonomie. Ostatně podle Mundellových vzpomínek (Mundell 1997) tento článek, který dnes má bezmála pět tisíc citací v odborných žurnálech, byl původně dokonce odmítnut redakční radou časopisu *Economica* a přijat později až v *American Economic Review*. Mundell si v něm položil otázku, která byla mimo tehdejší diskuzi o výhodách a nevýhodách flexibilního nebo fixního kurzu.

Zastánci i odpůrci volných kurzů totiž jako axiom přijímali to, že měna je vždy národní a že uvnitř národního státu je nutně kurz mezi jeho regiony zafixován. Proč by tomu však mělo být? Vzato čistě ekonomicky by z hlediska optimality bylo lepší, kdyby byla jedna měna na takovém území, které má společné ekonomické charakteristiky. Tato území či zóny se ale nemusí krýt s hranicemi národních států a naopak je myslitelné, že uvnitř hranic národního státu by těchto zón mohlo být více. Je zjevné, že Mundell byl ve svých úvahách inspirován tehdejší situací své rodné Kanady, která již v 60. letech (na rozdíl od ostatních vyspělých zemí) experimentovala s flexibilitou kurzu své měny vůči americkému dolaru. Podle Mundella však hranice mezi optimálními měnovými zónami na severoamerickém kontinentě nekopírovala národní hranici z východu na západ, ale spíše vedla mezi atlantickým pobřežím na jedné

straně a pacifickým na straně druhé.

Z pozdějších Mundellových názorů na optimální měnové oblasti je však zřejmé, že u něho došlo k významnému posunu. Již na konci 60. let aktivně propaguje myšlenku jednotné evropské měny a později podporuje i teoretický projekt společné měny ve východní a jihovýchodní Asii. Původní klíčová úvaha, že by uvnitř národního celku mohlo být více měn, která byla přítomna v původním článku, již byla zcela potlačena a nahrazena myšlenkou, že optimální měnové oblasti mají velké a nejlépe kontinentální rozměry. I z dalších jeho článků a publikovaných názorů je patrný výrazný příklon Mundella k systémům fixních kurzů nebo velkých měnových oblastí se společnou měnou.

Fiskální a politická integrace

Nechci se dopouštět laciné kritiky Mundellových prognóz z konce 90. let, přesto je myslím správné zmínit i to, že v mnoha věcech se podle mne mýlil a s mnoha jeho názory nelze souhlasit. Krátce před vznikem eurozóny Mundell sice správně odhadl, že do ní vstoupí mnohem více zemí, než kolik původně bylo zamýšleno, ale mýlil se v důsledcích této skutečnosti. Podobně se na konci 90. let mýlil v tom, že fixní kurzy nemusejí být doprovázeny formou další (zejména fiskální a politické) integrace. Krátkodobě skutečně nemusejí, ale jak dnes až příliš bolestně vidíme, v delším časovém období se fiskální a politická integrace přihlásí o slovo, ale to již je členským zemím měnové unie prezentována v obalu „nevyhnutelné nutnosti“. Ani měnový výbor (currency board), který na příkladu Argentiny Mundell vyzdvihoval jako alternativní způsob zafixování kurzu, se dnes nejeví jako ideální (měnový výbor v Argentině nakonec dopadl finanční katastrofou a jeho konec byl doprovázen nezvykle hlubokou hospodářskou krizí).

Nic to však nemění na tom, že samotný pojem optimální měnové oblasti je z teoretického i praktického hlediska velmi užitečný. Je pochopitelné, že zejména v diskuzích o výhodách a nevýhodách vstupu zemí do měnových unií nachází velké využití. Od jeho zárodku v 60. letech až do současnosti prodělal tento koncept určitý vývoj a dnes si již žije vlastním životem nezávislým na svém autorovi.

Mundell se na konci 90. let mýlil v tom, že fixní kurzy nemusejí být doprovázeny formou další (zejména fiskální a politické) integrace. Krátkodobě skutečně nemusejí, ale jak dnes až příliš bolestně vidíme, v delším časovém období se fiskální a politická integrace přihlásí o slovo, ale to již je členským zemím měnové unie prezentována v obalu „nevyhnutelné nutnosti“.

Jednou z teoretických inovací, kterou pojem optimální měnové oblasti prodělal, je tzv. endogenita optimální měnové oblasti. Jedná se o zajímavou, ale zároveň kontroverzní myšlenku, která se nikoliv náhodou objevila v souvislosti s tehdy vznikající eurozónou. Nutno však říci, že již nejde o myšlenku Mundellovu a ani mi není znám Mundellův jasný postoj k ní. Endogenitou optimální měnové oblasti se rozumí skutečnost, že ona optimalita se v čase vyvíjí. Stoupenci endogenity optimální měnové oblasti (např. Frankel a Rose, 1998) tak argumentují, že ekonomický celek zpočátku nemusí být optimální měnovou oblastí, ale že se jí stane po tom, co se na jeho území začne používat jednotná měna. Tuto hypotézu podporují argumentem, že společná měna povede k prohloubení zahraničního obchodu a ke sladění hospodářského cyklu na daném území. To vše potom přispívá k tomu, že daná oblast se přibližuje optimální měnové

zóně. Není překvapivé, že tato hypotéza byla diskutována a propagována některými „rádoby ekonomy“ a politiky především v době vzniku eurozóny, protože už tehdy bylo mnoha skutečným ekonomům zřejmé, že vznikající měnová unie ani zdaleka není optimální měnovou oblastí. Teze o endogenitě OCA tak nabízela alespoň jakousi útěchu, že celek, který není optimální měnovou oblastí, se k optimální měnové oblasti samovolně přiblíží a „odpracuje“ to právě společná měna.

Eurozóna se optimální měnovou oblastí nestala, jednotná měna zavedená v nesourodém celku naopak zvýraznila některé odstředivé tendence.

Jednou z nevýhod makroekonomie oproti jiným vědám však je to, že vyvrácení mylných hypotéz formou reálného experimentu v pra-

xi je nejen pomalé, ale i společensky velmi drahé v podobě obětování růstu HDP a zaměstnanosti. Hypotéza o endogenitě OCA je toho příkladem. Eurozóna se optimální měnovou oblastí nestala, jednotná měna zavedená v nesourodém celku naopak zvýraznila některé odstředivé tendence. Odlišné míry inflace a odlišné reálné úrokové míry uvnitř měnové unie vedly k nárůstu značných nerovnováh (včetně nerovnováh platebních bilancí), k financování bublin na trzích aktiv v jedné zemi eurozóny a ke škrcení růstu v druhé zemi členských zemích. Finanční krize z konce roku 2008 potom zapůsobila jako katalyzátor a pouze demaskovala skutečnost, že vývoj v eurozóně byl dlouhodobě neudržitelný.

Zatímco teze o endogenitě OCA byla alespoň vědeckou hypotézou (byť mylnou), pojem optimální měnové zóny dnes v Evropě svádí ke

zneužití v oblastech, které Mundell podle mne neměl na mysli. Tak například optimální měnová oblast vůbec nemusí být zároveň „bankovní uníí“ a naopak, vytvoření „bankovní unie“ nemůže nijak vyrobit optimální měnovou oblast! Myslím, že každý zodpovědný ekonom by se

Vytvoření „bankovní unie“ nemůže nijak vyrobit optimální měnovou oblast.

dnes měl snažit o to, aby se Mundellův pojem optimální měnové oblasti navrátil tam, kam patří. To znamená, aby byl používán pro racionální a objektivní posuzování toho, zda daná oblast skutečně je anebo není zralá k tomu, aby měla jednotnou měnu. K tomu účelu přece byl tento pojem původně zamýšlen a jen tak si uchová svůj závažný obsah. Ekonomové by neměli dopustit, aby se z jinak užiteč-

ného ekonomického konceptu stal jen zploštělý politicko-reklamní slogan, který místo toho, aby byl objektivním kritériem, bude pouze nástrojem k prosazování integrace pro integraci.

Literatura:

- Mundell, R. A. (1961): A Theory of Optimum Currency Areas: *American Economic Review*. Vol. 51, No. 4.
- Mundell, R. A. (1963a): Inflation and Real Interest: *Journal of Political Economy*, Vol. 71, No. 3.
- Mundell, R. A. (1963b): Capital Mobility and Stabilization Policy under Fixed and Flexible Exchange Rates: *Canadian Journal of Economic and Political Science*, Vol. 29, No. 4.
- Mundell, R. A. (1997): *Optimum Currency Areas*. Speech presented at the Conference on Optimum Currency Areas, Tel-Aviv University, December 5, 1997.
- Frankel, J. A., Rose, A. K. (1998): The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria: *Economic Journal*, Vol. 108, No. 449. ■

NABÍZÍME

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí sborník číslo 89/2011 „Ronald Reagan – sto let od narození“, do něhož přispěli **John O'Sullivan, Václav Klaus, Hynek Fajmon, Jiří Brodský, Jan Skopec, Martin Erva, Dinesh D'Souza, Alexandr Tomský, Jefim Fištejn, Roman Joch, Lukáš Petřík a Jiří Zahradka**. V příloze jsou úryvky z Paměti Ronalda Reagana. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

160 stran, 100 Kč.

CEP nabízí sborník č. 95/2012 „Koncept občanské společnosti – nepřítel svobodného občana?“, do něhož přispěli **Ladislav Jakl, Miroslav Novák, Michal Semín, Vladimír Železný, Václav Klaus, Hynek Fajmon, Jefim Fištejn, Miroslav Ševčík, Miloslav Bednář, Marek Loužek (editor sborníku), Petr Mach, Jiří Payne, Miroslav Macek, Jan Holzer, Alexandr Tomský, Jan Sokol, Luboš Smrčka, Jiří Hanzlíček a Petr Žantovský**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

136 stran, 100 Kč.

Braňme tradiční hodnoty*

Václav Klaus

Vážený pane kardinále, pane arcibiskupe, páni biskupové, vážení vzácní hosté dnešního slavnostního shromáždění, dámy a pánové, velmi si vážím Vašeho pozvání zde vystoupit. Říkám to i s vědomím toho, že je mé dnešní vystoupení na této svatováclavské pouti v mé prezidentské funkci posledním.

Pro všechny předchozí projevy zde, ve Staré Boleslavi, mi bylo inspirací, že jde o svátek, který má rozměr nejen církevní, ale i občanský, rozměr nejen historický, ale i současný a význam nejen pro každého jednoho z nás, ale i pro stát jako celek. Tyto polohy od sebe nelze oddělit, pokud chceme porozumět sami sobě, svým kořenům, své současnosti.

* Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti. Stará Boleslav, 28. září 2012. Titulek je redakční.

Zřejmě největší ohlas mělo mé vystoupení loňské, v němž jsem se zastával obrany „stále rychleji se rozpadajícího hodnotového systému, který ještě donedávna charakterizoval a vlastně i definoval

Soátek soatého Václava má rozměr nejen církevní, ale i občanský, rozměr nejen historický, ale i současný a význam nejen pro každého jednoho z nás, ale i pro stát jako celek.

naši civilizaci, náš civilizační okruh, svět, který nazýváme Západem, naši Evropu, ke které patříme a vždy jsme patřili“.

Evropská civilizace

V tom se za uplynulý rok nic podstatného nezměnilo. Stále jsme svědky každodenních útoků „pokrokářů“ všeho druhu na dlouhou dobu

utvářené (a osvědčené) společenské hodnoty a ctnosti. Tradiční, staré dobré, hodnotové schéma se rozkládá. Mluvím o Evropě, o našem západním světě, ne specificky o České republice, v tom nejsme nijak výjimeční. Začít bychom ale měli sami u sebe. Sílí snahy o úplné od-poutání se od hodnotového řádu, který vytvořil Evropu, jak ji známe dnes a dal lidem žijícím v evropských zemích pevné zakotvení jejich životů. Evropa se kvůli tomu propadá stále hlouběji do ekonomické, politické a společenské krize urychlené chybným a navíc neskromným a nepokorným sociálně-inženýrským integračním experimentem. Dále zesilují tendence k regulacím a řízení našich životů ve všech možných i nemožných směrech a k oslabování lidské vůle a zodpovědnosti.

Evropa se propadá stále hlouběji do ekonomické, politické a společenské krize urychlené chybným a navíc neskromným a nepokorným sociálně-inženýrským integračním experimentem.

Omezování občanských práv a svobod svým rozsahem přerůstá do útoku na samu podstatu demokratického zřízení. Není to jen důsledkem málo prozíravé politiky multikulturalismu a málo domyšleného otevírání hranic pro příliv emigrantů z celého světa. Je to v první řadě projevem naší vlastní slabosti, našeho nedoceňování kořenů, hodnot a tradic, na nichž naše evropská civilizace vyrostla. Ty jsme měli za úkol opatrovat a předat generacím dalším. Právě v tom, v dnešní ideové a občanské apatii, v modernistickém či spíše postmodernistickém a postdemokratickém přitakávání všemožným výstřelkům a radikálním politickým proudům vidím hlavní příčiny současného nedobrého stavu Evropy a v jejím rámci také našeho státu.

Národní důstojnost

Je povinností nás všech, kterým tyto věci nejsou lhostejné – a tak to jistě cítí i církve, zvláště pak církve největší, katolická, která má v tomto smyslu roli mimořádnou a nezastupitelnou – abychom těmto tendencím nebránili pouze mlčky či jen uvnitř svých společenství, ale abychom daleko hlasitěji a silněji než dosud vystupovali na obranu našich společných tradic a duchovního a mravního rozměru naší národní existence. Je to v zájmu vnitřní jednoty našeho národa, našeho státu a jeho prosperity.

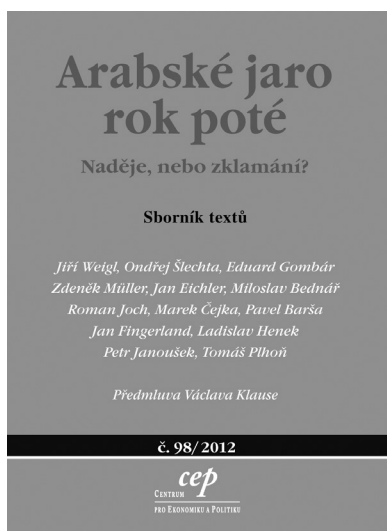
V příštím roce si budeme připomínat 1150. výročí příchodu věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Dá nám to příležitost uvědomit si i to, že se na našem území vliv Západu a vliv Východu vždy organicky propojoval a že z těchto dvou prvků vyrůstalo osobité vnímání naší identity. Právě to patří k našim tradicím a v různých aktuálních politických módách bychom na tento aspekt naší státnosti neměli zapomínat.

Měli bychom být vždycky sví. Měli bychom vědět, co chceme, co je pro nás dobré, co odpovídá našim životním národním zájmům. Jen tak se nestaneme korouhvičkou zmítanou zájmy jiných. I tuto národní a státní důstojnost bychom si měli uvědomovat, připomínat, bránit ji – jak navenek, tak v sobě.

V příštím roce si budeme připomínat 1150. výročí příchodu věrozvěstů Cyrila a Metoděje.

V tom spočívá – podle mého přesvědčení – hlavní odkaz dnešního svátku české státnosti, kvůli kterému jsme se ve Staré Boleslavi sešli. Jsem rád, že zde mohu být přítomen – s Vámi se všemi, kteří jste přišli až sem a prostřednictvím rozhlasu a televize i s naší veřejností. Děkuji Vám za pozornost, kterou jste této mé úvaze věnovali.

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 98/2012 „Arabské jaro rok poté – naděje, nebo zklamání?“, do něhož přispěli Jiří Weigl, Ondřej Šlechta, Eduard Gombár, Zdeněk Müller, Jan Eichler, Miloš Bednář, Roman Joch, Marek Čejka, Pavel Barša, Jan Fingerland, Ladislav Henek, Petr Janoušek a Tomáš Plhoň. Editorem je Marek Loužek. Předmluvu napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 100 Kč, 105 stran.

objednávky na www.cepin.cz

Před politickým násilím nás lepší bodyguardi neochrání

Jiří Weigl
vedoucí Kanceláře prezidenta republiky

Nedávný útok na prezidenta republiky v Chrástavě je široce mediálně popisován a komentován především z jednoho jediného pohledu – jako selhání prezidentovy ochranky. Ve skutečnosti se stalo něco daleko významnějšího a zásadnějšího, o čem se bohužel mlčí – poprvé v moderní historii naší republiky vztáhl někdo ruku na hlavu státu. Do jaké míry jej skutečně ohrozil na zdraví či chtěl a mohl ohrozit, je věc druhotná. Stejně sekundárním problémem je selhání ochranné služby. To je technikálie, mediálně i odborně nepochybně atraktivní téma a určitě i jisté momentální politikum, ale děsit by nás mělo především něco jiného. Děsit by nás mělo překročení limitu do nedávna nepředstavitelného.

Tradičně jsme se zvykli považovat za slušnou, poklidnou společnost, která si

v násilí nelibuje, odmítá je a odsuzuje. Bývalo v naší zemi i tradicí vážit si symbolů našeho státu, mezi nimiž prezident republiky vždy zaujímal přední místo. Už to neplatí a připravovalo se to již docela dlouho. Nechci se zabývat útočníkem z Chrástavy a jeho vyslovenými či utajovanými motivy. Ať byly jakékoliv, z politické atmosféry v naší zemi, z úrovně politické a mediální diskuse a z toho, jak se stalo v jistých mediálně a společensky vlivných kruzích téměř normou veřejně hanobit a urážet prezidenta republiky jenom proto, že se jim nelíbí jeho názory, si musel tento člověk odnést dojem, že když lze prezidenta všemi možnými způsoby hanit a urážet, může si také on vystřelit. Dnes airsoftovou pistolí, zítra třeba skutečnou zbraní.

Pro ilustraci stačí uvést jenom tři případy z uplynulého

ho týdne, abychom si ukázali, že situace je vážná. O „díle“ Michala Viewegha „Mráz přichází z Hradu“ již psali mnozí, možná povolanější kritici než jsem já. V něm jsou vyfabulované urážky a dehonestace současného prezidenta republiky hlavní atrakcí, jež má zajistit komerční úspěch této nové knihy současného nejprodávanějšího českého spisovatele. Až tam se dostala česká literatura.

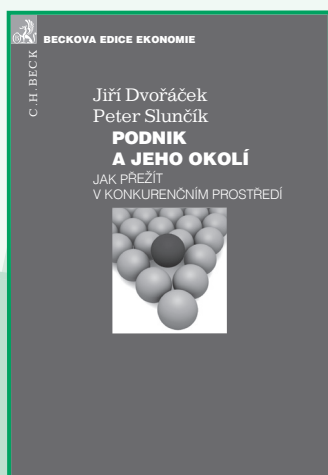
V těchto dnech se v Praze chystá jiná kulturní „událost“ – pražskou premiéru bude mít divadelní hra „Pohřbívání“ – neuvěřitelná nechutnost v provedení jistého brněnského divadelního souboru, která je médiu vydávána za uměleckou avantgardu. Oním obdivuhodným uměleckým výbojem je to, že obsahem hry je fiktivní pohřeb prezidenta Václava Klause. Trapná ubohost, pro slušného člověka nepřijatelná, je u nás vydávána některými „kulturtrégery“ za umění jenom proto, že hanobí prezidenta. Téma jako stvořené k inspiraci pro útočníky a atentátníky.

A konečně v příloze LN Orientace tuto sobotu si publicista Putna dovolí naprosto neuvěřitelným způsobem v článku s názvem „Svatý Václave, vyžeň fašisty!“ označit za onoho fašistu prezidenta Václava Klause. Jednodušší povahy jej mohou vzít za slovo. A jsme tam, kde naši společnost možná chtějí mít někteří, ale troufám si tvrdit, že velká většina ne.

Stalo se u nás normou, že už se nediskutuje. Místo toho se okřikuje, uráží a umlčuje. Nelíbí se nám, že měl prezident pravdu o Evropské unii, o Iráku, o zneužívání klimatologie, nevdává, označme jej za fašistu a další pomluvy si „umělecky“ vyfabulujme. Každá dehonestace je dobrá. Nějak v tom zápalu boje ale někteří zapominají, že plivou na hlavu svojí země, a tím trochu i na nás všechny. Chrástavský incident ukázal, že dlouho rozdmýchávaná nenávisť může přinést skutečně nebezpečné plody. A nenalhávejme si, že nás před politickým násilím ochrání lepší bodyguardi.

*Lidové Noviny,
2. října 2012*

Nakladatelství C. H. Beck

Brožované, obj. č. BEK 40
192 s., 440 Kč

- X Základní pojmy, kategorie a zákony související s analýzou makroekonomického okolí
- X Analýza mikrookolí, analýza konkurence a konkurenční schopnosti, základní konkurenční strategie
- X Národní okolí, průmyslová politika a konkurenční schopnost ekonomiky
- X Globální okolí, důsledky, rizika, asymetrie globalizace

Brožované, obj. č. BP 104
176 s., 430 Kč

- X Řízení výroby v kontextu strategického řízení firmy
- X Hierarchická struktura řízení výroby
- X Progresivní koncepty řízení výroby (např. MRP, OPT, JIT, Six Sigma, lean management)
- X Moderní přístupy k řízení výrobních nákladů

Publikace lze objednat s 5% slevou v e-shopu na adrese www.beck.cz nebo písemně na adrese: Nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1 tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920, e-mail: beck@beck.cz

Z krize mohou unii pomoci jen členské státy

Ondřej Krutílek

analytik legislativy EU, Centrum pro studium demokracie a kultury

Od pádu Lehman Brothers už uplynuly čtyři roky, ale finanční krize, jež se záhy přesunula přes Atlantik a v Evropě posléze nabyla (také) podoby krize hospodářské a dluhové, stále trvá. Budeme-li pátrat po důvodech a omezíme se přitom na sféru politiky, dříve či později dospějeme závěru, že problém tkví ve stávajícím způsobu integrace starého kontinentu. „Zesilovačem“ dnešních obtíží ovšem není jen anonymní Brusel, ale rovněž konkrétní kroky konkrétních aktérů, mezi něž patří bez výjimky i všechny členské státy EU.

Krize? Legislativa!

Při určitém zjednodušení lze konstatovat, že naprostá většina kroků, jimiž se EU pokoušela na krizi reagovat, probíhala podle následujícího vzorce. Komise identifikovala problém, lhotejnost, zda skutečný nebo virtuální (ochrana vkladů drobných střadatelů, regulace činnosti manažerů hedgeových fondů, zavedení daně z finančních transakcí, regulace ratingových agentur ap.) a začalo se o něm více nebo méně otevřeně hovořit. Mezi možnými řešeními figurovala nejprve nelegislativní opatření, v zásadě politický tlak na dotčené aktéry (finanční instituce, ratingové agentury, členské státy ap.), aby výsledkem bylo dříve nebo později zjištění, že nelegislativní cesta není dostatečně průrazná, a proto je třeba ji doplnit nebo rovnou nahradit závaznou normotvorbou, z povahy věci na úrovni EU, a tedy s dopadem na všechny nebo téměř všechny členské státy (v závislosti na tom, zda mají zavazeno euro, nebo ne).

Vezmu-li za základ svou studii EU's Runaway Train – How the EU neglected principles of openness and accountability in its reaction to the fi-

nancial crisis, jež vychází z dat platných k březnu 2012, pak lze konstatovat, že Komise za 42 měsíců od září 2008 předložila pod hlavičkou krize 68 legislativních textů čítajících 2 575 stran, přičemž 52 z nich bylo k březnu 2012 plně platných. Pomineme-li 30 norem přijímaných na úrovni EU mezinárodní účetní standardy, pak tři pětiny ze zbývajících 38 legislativních návrhů předpokládaly přijetí zcela nových norem.

Nejčastějším právním základem legislativních návrhů reagujících na krizi byl široce definovaný vnitřní trh EU (dosud jím bylo odůvodněno 30 z 38 textů). Většina návrhů (28 z 38) byla přijímána tzv. spolurozhodováním Rady a EP. Nejobvyklejším výsledkem legislativních procesů, jež byly v EU v reakci na krizi zahájeny, jsou nařízení EP a Rady, přičemž poměr přímo použitelných a přímo účinných nařízení a rozhodnutí (norem, které členské státy nemohou implementovat alespoň zčásti podle vlastního uvážení) a směrnic dosahoval v březnu 2012 31:7 a průměrná implementační lhůta přijatých čtyř směrnic činila pouhých 214 dní.

Veřejné konzultace, jediný relevantní doklad debaty před formálním započítáním legislativního procesu v EU, předcházely 28 návrhům, reálně se jich však uskutečnilo jen 18, neboť některé byly vztaženy k více návrhům současně, navíc v průměru trvaly pouhých 50 dnů. Hodnocení dopadu (impact assessments), jež by měla v EU standardně doprovázet všechny legislativní návrhy, bylo předloženo pouze devatenáct, nezářídka sporné kvality.

Od března do září 2012 Komise předložila další legislativní texty (z posledních doby lze připomenout např. první

konkrétní návrhy na vznik bankovní unie), navíc návrhy na změnu pravidel se bezprostředně dotýkají i samotného smluvního rámce EU. Příkladem budiž Smlouva, kterou se zřizuje Evropský mechanismus stability (ESM), nebo tzv. fiskální (kom)pakt (Smlouva o stabilitě, koordinaci a řízení v hospodářské a měnové unii), jež by se součástí práva EU měl stát do pěti let.

Na jednu stranu lze „protikrizové“ kroky EU pochopit: cílem Unie coby specifické supranacionální roviny vládnutí bylo a je přinést co nejrychleji hmatatelné „řešení“ a udržet si nad ním maximální možnou kontrolu. V kontextu dosavadního vývoje stále užší evropské integrace, kdy se její výstupy začaly bezprostředně dotýkat nejen členských států jako takových, ale i jejich občanů (resp. fyzických a právnických osob, které na jejich území žijí/působí), to není překvapivé. Nese to s sebou ale četná rizika.

Primát legislativy

V prvé řadě je třeba si uvědomit, že naprostá většina „protikrizových“ legislativních iniciativ EU byla/je z definice reaktivní. Proto rozhodně nelze očekávat, že budou reálně schopny zvrátit dnešní vývoj a jeho důsledky. Spíše je pravděpodobné, že redefinují stávající legislativní rámec pro budoucnost, aniž by pochopitelně byly s to jakkoli predikovat, jaká bude.

Daný přístup je založen na předpokladu „primátu legislativy“, který spočívá v upřednostnění časté, aktuálním potřebám odpovídající revize existujících norem (ve víře, že právě to postačuje ke změně nepříznivé reality) namísto jejich efektivního vymáhání a/nebo využití jiných než legislativních změn. Reálně ovšem dochází k upozadění obsahu připravovaných předpisů ve prospěch samotného procesu jejich přijímání, který musí být především rychlý. Příkladem popsaného přístupu může být otázka sys-

témů pojištění vkladů nebo tzv. six pack, jež byl přijat s cílem zpřísnit Pakt stability a růstu.

Absence skutečné (meritorní) diskuse o předložených návrzích zpravidla vede buď (1) k obtížně překonatelným problémům v průběhu legislativního procesu, protože debata, která mu měla předcházet, probíhá až v jeho rámci (viz např. kontroverzní návrh týkající se správců alternativních investičních fondů), nebo (2) k problémům při naplňování přijatých norem. Ty se navíc v praxi mohou záhy ukázat jako obsoletní, což ukázal jak vývoj legislativy týkající se systémů pojištění vkladů, tak vývoj dosavadních revizí Paktu stability a růstu včetně six packu. Komise k jejich revizi spolu s Radou a EP přistoupila buď nedlouho poté, co vstoupily v platnost, nebo dokonce ještě předtím (sic!).

Popsané trendy jsou dlouhodobě patrné rovněž na poli primárního práva. Za necelé tři roky od doby, kdy po problematickém ratifikačním procesu vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, byly předloženy už dva návrhy na její změnu.

Vytunelování spolurozhodování

Další neméně problematickou otázkou, již legislativní reakce EU na krizi (znovu) otevřela, je *reálný* způsob přijímání unijní legislativy. Na první pohled většina „protikrizových“ legislativních procesů respektovala trend posledních přibližně dvaceti let, během nichž začaly být sekundárněprávní normy přijímány prioritně procedurou spolurozhodování. V praxi ovšem bývá situace zásadně odlišná.

Nejenže spolurozhodování nebylo a není jedinou cestou, již lze v EU dosáhnout přijetí legislativní normy (a projevil se to i v reakci EU na krizi), ale samotná procedura zůstává v primárním právu vymezena tak vágně, že umožňuje relativně neproblematiké přizpůsobení potřebám zainteresovaných institucí.

Maastrichtská Smlouva o EU přitom zapojila do přijímání unijní legislativy vedle Rady také EP i proto, aby došlo k posílení debaty o jednotlivých návrzích, přestože celý proces může trvat déle.

Problém tkví v tom, že do završení prvního čtení v EP a Radě není žádná z institucí vázána externě (v primárním právu) stanovenými lhůtami. Spolurozhodování přitom může probíhat pouze v rámci jediného čtení. Z praktického hlediska to má dva zásadní důsledky. Zainteresované instituce: 1. mohou vycházet z vlastních jednacích řádů, jež (především) v závislosti na změnách primárního práva revidují; 2. disponují možností příslušný legislativní proces výrazně zkrátit.

Argumentem pro uvedení postupu bývá konstatování, že k debatě o návrzích ve skutečnosti dochází, navíc na nižší institucionální (a tedy „odbornější“) úrovni (ve výborech, pracovních skupinách ap.). Celková doba přijímání jednotlivých návrhů se údajně také nijak výrazně neliší od těch spolurozhodovacích procedur, během nichž se realizuje také druhé čtení, popř. i dohodovací řízení. Nic z toho ale automaticky nezaručuje, že výsledná norma bude ve všech parametrech kvalitnější. Z „protikrizových“ návrhů to lze dokladovat zejm. na způsobu regulace působení ratingových agentur v EU a zčásti také na zesilování finančního dohledu v EU.

Platí totiž, že z *meritorního* hlediska jsou při rozhodování v EU klíčové jeho (podceňované) první fáze. Navíc je zřejmé, že uvedeným zkrácením procedura spolurozhodování ztrácí většinu ze své podstaty: namísto zevrubného, v rámci možností veřejnosti otevřeného posouzení všech pro a proti tenduje celý proces k rychlosti a uzavřenosti. To vše paradoxně v době, kdy je v platnosti Lisabonská smlouva, přímo volený EP má nejvíce pravomocí ve své dosavadní historii a primární právo EU teoreticky zaručuje větší podíl na rozhodování i subjektům vně základní institucionální struktury EU (expli-

citně občanům a národním parlamentům).

Legalita vytlačuje legitimitu

Celou dosavadní argumentaci by v zásadě bylo možné odbyt odkazem na odvěkou a v každodenní praxi obtížně řešitelnou dichotomii mezi legalitou a legitimitou. V případě EU ale do hry vstupuje ještě jeden podstatný faktor – skutečnost, že tím, kdo bude s důsledky jejich činnosti konfrontován prioritně a *přímo*, nebudou v naprosté většině případů ony samy, ale jednotlivé členské státy. Právě v jejich rámci dochází k nejdůležitější zpětné vazbě mezi politickou reprezentací a občany-voliči. Lapidárně řečeno, vzdálenost rozhodovacího centra a „blízkost“ jím vytvářených norem má natolik zásadní a stále více se prohlubující dopady, že legitimita rozhodování EU by měla předcházet jeho legalitě, nikoliv naopak. Otázkou je, jak toho dosáhnout.

Na úrovni EU existují pouze tři relevantní instituce, jež jsou nadány možnostmi normotvorby – Komise, EP a Rada. Od Komise reprezentující nadnárodní modus vládnutí jakékoli změny očekávat nelze. Až na výjimky je to právě ona, kdo je v EU oprávněn předkládat legislativní návrhy, zpravidla se podílí také na jejich přijímání, navíc je označována za „strážkyni“ unijního práva. Za situace, kdy postavení Komise závisí na míře normotvorby v EU, by bylo naivní očekávat, že to bude právě tato instituce, kdo bude horovat za její omezení. Zvláště když reálně není nikomu odpovědná a legislativní návrhy může co do formy i obsahu konstruovat v zásadě libovolně.

Pokud jde o EP, platí o něm ve výsledku totéž co o Komisi. EP po celou dobu svého fungování pocítoval historickou křivdu spočívající v tom, že vznikl jako „doplňková“ instituce mezi striktně supranacionální Komisí a mezivládní Radou a měl reprezentovat málo uchopitelný „evropský lid“ (do roku 1979 navíc zprostředkovaně skrze delegáty národních parlamentů)

a vykonávat pouze omezené kontrolní pravomoci. Proto byl de facto bezprostředně po svém ustavení nucen začít se emancipovat a činí tak dodnes. Skvěle je to vidět na nárůstu pravomocí EP, zejm. v oblasti přijímání legislativy. Celý emancipační proces měl ovšem krom nominálního posílení EP za následek také vytvoření specifické mentality, která spočívá v tom, že EP většinu svého úsilí soustředí na formální stránku svých aktivit a péči o sebe sama.

Poslední relevantní institucí s potenciálem proměnit unijní „hlasovací mašinu“ v rovinu sice supranacionálního, ale alespoň v základních parametrech legitimního vládnutí je Rada. Na první pohled pro to má ty nejlepší předpoklady: reprezentuje jednotlivé členské státy, ty navíc mají přímý vliv na to, jak bude vypadat primární právo EU, protože jeho změny musejí (všechny) ratifikovat. Nadto Lisabonská smlouva dala členským státům možnost ovlivnit přijímání unijní legislativy také skrze jejich parlamenty. V praxi se ovšem nic z toho příliš neuplatňuje.

Je pravda, že členským státům se rozšiřováním hlasování kvalifikovanou většinou a změnami způsobů definování této většiny zužoval manévrovací prostor, neboť přestaly být *samy individuálně* s to zablokovat přijetí konkrétní legislativy, jako tomu bylo dříve, když se uplatňovala výhradně jedno-

myslnost. Ve skutečnosti ale Rada beztak zpravidla rozhoduje konsenzem. Legislativu lze tedy v jejím rámci „prohlásovat“ buď díky hlasování kvalifikovanou většinou, protože zformování tzv. blokační menšiny bývá neúspěšné, nebo proto, že se členské státy na legislativě konsenzuálně (za případné abstence některých z nich) shodnou. Výsledkem je každopádně v obou případech to, že Rada rozhodně není tím elementem, jenž by měl *reálný* potenciál stát se v EU když už ne legislativní brzdou, tak alespoň platformou, která nepůjde automaticky „na ruku“ Komisi a EP.

Na otázku, co se to s Radou a potažmo s členskými státy stalo, nelze jednoduše odpovědět, že zkrátka jednají ve vlastním národním zájmu, který je (sходou okolností) totožný se zájmy EU a jejich supranacionálně definovaných institucí. To by pak muselo znamenat, že vůči aktivitám EU fakticky neexistuje žádný odpor a/nebo že národní vlády se ze strany svých občanů těší všeobecné podpoře. A tak to zjevně není. Odpověď bychom měli spíše hledat v zásadních proměnách politiky jako takové, jak je ve své knize *Politika, jaká nemá být* popsal Petr Fiala. Je-li tomu ale tak, pak legislativní reakce EU na krizi nebyla výjimkou potvrzující pravidlo, ale naopak příkladem toho, jaká nás čeká budoucnost. ■

Zvýhodněné předplatné na druhou polovinu roku

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

Základní cena předplatného na druhou polovinu roku 2012 činí 330 Kč.
Studentské předplatné 165 Kč.

cep
CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

www.cep.in.cz

Prohibice jako osvětová kampaň

Ladislav Tajovský
Národohospodářská fakulta VŠE

S pomalu končící prohibicí můžeme začít počítat zisky a ztráty. Už teď je jisté, že různí lidé dojdou k různým číslům a na základě toho budou na celou metanolovou aféru zcela odlišně nahlížet. A od začátku je jisté, že se nikdy nikdo nedopočítá skutečných dopadů těch několika málo týdnů bez tvrdého alkoholu na pultech na záchranu bytí jediného lidského života – jinými slovy, zda limitovaná prohibice k něčemu smysluplného přispěla.

Jako už bezpočtukrát stojíme před situací, kdy obhajoba nějakého kroku centrálních autorit stojí primárně na jeho politické nutnosti – Heger/Nečas/oláda prostě musí v situaci šířící se otravy něco udělat.

Zajímavou paralelu nacházíme ve Spojených státech minulého století. Nejde však o federální prohibici z let 1920–1933, ale o případ z úplně jiného soudku. Když počátkem března 1933 nastupoval do funkce nově zvolený prezident, byly zavřené čtyři z pěti amerických bank. Jednalo se o největší kolaps bankovní soustavy v americké historii a F. D. Roosevelt prakticky okamžitě po svém nástupu vyhlásil bezprecedentní sérii opatření ve finančním sektoru. Tím asi nejznámějším krokem byly tzv. bankovní prázdniny.

Na federální úrovni byly zhruba na týden nuceně uzavřeny všechny banky. Bez rozdílu. Ve jménu záchranu bankovního systému stát nařídil všem, tedy i fungujícím bankám, uzavření poboček, zakázal obchodování se zlatem, vyslal do bank týmy inspektorů atd. Dnes je tento hodně dramatický krok před-

stavován jako svého druhu záchranná brzda, díky níž se prezidentovi podařilo zastavit hrozící implozi amerického bankovníctví.

Razantní signál

Stejně jako dnes u nás v tom mnozí byli zcela nevinně. A stejně jako dnes u nás i v USA na konci Velké hospodářské krize drtivě převážoval názor, že jde o opatření sice výjimečné, a nikoliv beznákladové, ale nezbytné v situaci, kdy hrozila katastrofa. V roce 1933 fakt, že státní orgány nařídí soukromé bance, aby byt jen vteřinu přestala přijímat a vyplácet vklady, a tím ji připravila o zisk, pořád ještě představoval praxi z jiného světa (ale stačilo pár let Rooseveltova New Dealu, aby leccos i v této oblasti bylo jinak).

Dnes v české realitě převládá souhlasné přikyvování nad nezbytností razantního kroku a ministr zdravotnictví bezpochyby výrazně získal. Když už někdo přijde s pochybnostmi, točí se v naprosté většině kolem obav o nerealizované daňové výnosy a další minus ve státních účtech. Nářky nad plošnou restrikcí soukromého podnikání jsou vnímány jako zastydlá ideologie odněkud z pravěku.

S pomalu končící prohibicí můžeme začít počítat zisky a ztráty.

Budiž, určitě jsou situace, kdy je třeba konat rychle a daleko za hranou běžného. Musí však v nejbližší možné době 1) dojít k návratu do normálního stavu, 2) proběhnout vyčíslení zisků a ztrát. To první bude zřejmě splněno; to druhé nemůže být splněno nikdy.

A zde je kámen úrazu z hle-

diska budoucnosti – zkušenost s americkými bankovními prázdninami a dalšími podobnými opatřeními mluví jednoznačně. Vzhledem k povaze věci nelze v praxi doložit, zda náklady s prohibicí spojené převážila její pozitivita. Zaprvé nelze z pozice vnějšího pozorovatele srovnávat lidské životy s desítkami milionů ušlého zisku. A za druhé se nikdy nedozvíme, co by se dělo bez prohibice.

Jako už bezpočtukrát stojíme před situací, kdy obhajoba nějakého kroku centrálních autorit stojí primárně na jeho politické nutnosti – Heger/Nečas/vláda prostě museli v situaci šířící se otravy něco udělat. Při bližším pohledu však zjistíme, že tato forma prohibice mohla mít de facto jediný možný dopad, vše ostatní jsou jen plakátová hesla. Ten efekt bychom mohli označit jako signalizační – šlo o způsob, jak dát i těm, kteří by se to jinak nedozvěděli, najevo, že se něco děje. Lidé odpojení od klasických i moderních zdrojů rychlých informací jistě existují a prázdné regály je asi přinutily přechít si někde poblíž vylepené oznámení.

Vzhledem k povaze věci nelze v praxi doložit, zda náklady s prohibicí spojené převážila její pozitivita.

Na druhou stranu ale nikdo nikomu nemůže znemožnit konzumaci čokoliv, holdování zakázaným drogám vopovídá za vše – pomíneme-li případy těch, kteří se rozhodli zvolit si mediálně vděčný typ sebevraždy, všichni ostatní museli mít jasno už před samotnou prohibicí.

„Zdraví prospěšný“ alkohol

Budeme-li tedy prohibici hodnotit co do její účinnosti, pak k ziskům nesmíme počítat potenciálně zachráněné lidské životy, protože na ně prohibice prakticky neměla vliv. A to přesto, že o nic menšího,

a dokonce o nic jiného vláda tímto krokem neusilovala. Fakticky šlo o radikálně prováděnou informační kampaň a musíme posuzovat, zda ji nebylo možné realizovat efektivněji s podstatně menšími přímými i nepřímými náklady.

Nikdo nikomu nemůže znemožnit konzumaci čokoliv.

Případně tu máme ale ještě jeden rozměr – tragické číslo 25 mrtvých je zatím ale pořád jen zhruba desetinou toho, kolik lidí zemře ročně na otravu „zdravým“ alkoholem, tedy přímo, nikoliv sekundárně na silnicích a kdekoli jinde, kde nadměrné pití patří k podstatným rizikovým faktorům. Jestliže můžeme, když hodně hledáme, najít u jiných druhů alkoholu zdraví prospěšné stránky vyvažující ty negativní, pak konzumace toho, čeho se prohibice týkala, neprospívá vůbec nikomu v jakémkoliv množství a podobě. Výjimečně v celkovém součtu není plusové znaménko ani na straně státního rozpočtu. Podle dlouhodobých zkušeností totiž negativní dlouhodobé dopady na zdravotní stav obyvatelstva, pracovní výkonnost aj. dramaticky převládají nad krátkodobě pozitivními dopady na státní rozpočet v podobě daňových příjmů.

Takže vládní prohibici můžeme brát i jako počátek jakési osvětové kampaně, která se pokusí, abychom co do konzumace téhle populární a výnosné drogy nebyli už takový „východ“, jakým dosud bohužel jsme. Alkoholová kultura a hrdość na to, že vedle Jágra jsme ve světě nejznámější jako notorici neschopní sociálních vztahů bez půllitru či sklenky čokoliv, není dokonce ani z hlediska čistě ekonomického vůbec marginální záležitostí. Autor coby celoživotní sto procentní abstinent si však na základě vlastní zkušenosti dovoluje, co do úspěšnosti osvěty, vyjádřit značnou skepsi...

Hospodářské noviny
26. 9. 2012